

висновку, що не всі єгипетські старожитності були передані з ВМГ до ЦІМ у 1936 р., але де вони зберігалися, і до фондів якого музею були підпорядковані, встановити поки не вдалося. Так чи інакше, сучасне місцезнаходження статуєток, зображених на досліджених світлинах, не відоме. Ймовірно, всі вони були втрачені в роки Другої світової війни. Отже світлини НЗКПЛ КПЛ-Ф-9137 і КПЛ-Н-2513 є важливим джерелом для подальших пошукових робіт із пошуку зображених на них артефактів і дає уявлення про втрачену у міжвоєнний період колекцію давньо-єгипетських старожитностей у Києві.

УДК 271.1

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-346-3-9>

Ухтомський А. О.

*кандидат наук з богослов'я, магістр журналістики, доцент,
доцент кафедри журналістики, видавничої справи,
поліграфії та редагування*

*Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна"
м. Київ, Україна*

АССИРІЙСЬКА ЦЕРКВА СХОДУ В VI СТ.: ДІЯЛЬНІСТЬ КАТОЛИКОСА МАР АВИ І

Ключові слова: Ассирійська Церква Сходу, Сасаніди, канонічне право, Хосров I, Близький Схід, культура, релігія.

VI ст. було часом розквіту не лише Візантійської Церкви та держави. У сусідній Персії в цей час проводилися реформи в Ассирійській Церкві Сходу. У 540–552 рр. її керманічем був видатний богослов Мар Ава. Він народився у м. Хала у зороастрійській сім'ї маздакістів; охрестився та закінчив Низибінську школу. В Едесі зі своїм другом Фомою Мар Ава вивчив грецьку мову; також із ним відвідав отців-пустельників у Палестині та Єгипті, був також у Греції та Константинополі. В Олександрії познайомився із Космою Індокопловом. Вже тоді Мар Ава виявив себе прихильником богослов'я Феодора Мопсуестійського. У 532 р., перебуваючи в Константинополі, імператор бажав переконати Мар Аву зректися своїх поглядів, проте той не побажав із ним зустрітися, розуміючи, що тоді він перестане бути вірним послідовником своєї Церкви, яка на соборі 424 р. при католикосі Дадішо прийняла богослов'я Феодора Мопсуестійського.

Як пише сучасний дослідник Ігнасіо Ортіс де Урбіна: “Мар Ава був змушений тікати з Константинополя, ймовірно, через догматичні розбіжності і прибув до Нісибіна з наміром присвятити себе чернечому життю, проте був змушений викладати в школі. У цей час він уклав коментарі, які не збереглися до сьогодні” [6, с. 130]. Після смерті католикоса Павла його наступниками стали два католикоси, один з яких був самозванець, а другий, – Мар Ава I, – обраний одногосно в січні 540 р., який відзначався знаннями та чеснотами. Задля збереження цілісності Церкви та усунення розколу, Мар Ава відвідав південні області Кашкар, Парс, Мессіну, дійшов до Рев-Ардаршира і скинув незаконну ієрархію, усунув перебування двох єпископів (законного та конкуруючого) в одному місті. Подорож Мар Ави завершилася в Бет Лапаті, де на скликаному у жовтні 540 р. соборі було заборонено присутність двох єпископів в одному місті, заборонено незаконну ієрархію, а також ухвалено рішення проти моральних злочинів мирян.

У 541 р. Мар Ава заснував богословську школу в Селевкії-Ктесіфоні. У 540-х роках, під час війни Візантії із Сасанідами Мар Ава був звинувачений магами перед шахіншахом у віровідступництві та прозелітизмі серед зороастрійців і засланий до Азербайджану, в одну з чотирьох тодішніх провінцій персів – Адурбайган. Він не був ув’язнений через обурення несторіан; відданий судді Адурбайгану Дадіну, який створив католикосу настільки сприятливі умови, що знатні маги почали зводити наклеп царя на справедливого суддю. У результаті католикоса перемістили хіба що помилково в область Ганзак у селище Сірош, де була школа зороастрійського жрецтва. Тут він вступив у суперечки з магами, які намагалися повернути його до зороастризму. Мар Ава не покидав це місце навіть під час чуми, що спалахнула незабаром. Несторіани швидко освоїли дорогу до католикоса, який певною мірою міг продовжувати свою діяльність, хоч і перебував під пильним наглядом. Тут же в 544 р. католикос скликав собор. Після семирічного заслання Мар Ави в Азербайджані з’явився Петро Гурганара – колишній клірик, який прийняв зороастризм, і зробив кілька спроб таємно вбити католикоса. Останній, розуміючи своє значення у державі Сасанідів, вирішив апелювати до суспільної думки, бажаючи відкрито померти, припускаючи, що в цьому випадку він уникне насильницької смерті. Взимку 548–549 рр., католикос йшовши через гори, по снігу і холоду, досяг столиці, Селевкії-Ктесіфону. Хосров, дізнавшись про дії католикоса, був здивований і направив до нього довірену особу зі своєї охорони, від якої дізнався, що Мар Аву хотіли вбити таємно, але він сам прибув, аби явно померти за наказом шахіншаха. Хосрову імпонував такий рішучий крок католикоса, до того ж столичні несторіани раділи поверненню Мар Ави. Католикоса залишили у столиці і дозволили повернутися до свого дому: йому

пробачили не лише повернення, а й навернення чотирьох магів, які займали чільне становище. Повернення католикоса до столиці викликало невдоволення магів, внаслідок чого Хосров ув'язнив його, й із закритим обличчям, щоб його не впізнали, католикоса було перевезено до в'язниці, де доручено нагляду ката, “панові мук”. У 549 р. закутий в кайданах Мар Ава супроводжував Хосрова в окремому обозі, коли той вирушив до Азербайджану під час кампанії проти Лазики. Це становище тривало протягом кількох місяців, коли католикос слідував у кортежі шахиншаха то в ланцюгах, то з полегшенням суворого режиму.

У 551 р. проти Хосрова повстає його син, і Мар Ава за наказом Хосрова об'їжджає імперію, щоб не допустити християн до участі у повстанні. Виконавши обов'язок, Мар Ава одержує свободу. 29 лютого 552 р. Мар Ава вмирає [2, с. 190; 5, с. 84; 1, с. 1; 4, с. 424], після кількох місяців хвороби і марних зусиль лікарів, надісланих Хосровом до католикоса в Селевкію. Перська Церква зарахувала його до лику святих. Мар Ава найбільш шанований святий у церквах Сходу. З творів Мар Ави відомі: 1) втрачені тлумачення на Старий Завіт; 2) редакція літургії, авторство якої приписується Несторію та Феодору Мопсуестійському; 3) перша сирійська збірка шлюбного права (перша збірка канонічного права Ассирійської Церкви), в якій Мар Ава засуджує шлюби між братами і сестрами.

Собор 544 року. Собор під головуванням Мар Ави відбувся у грудні 543 – січні 544 р. з метою вирішення суперечки про обрання двох католикосів Мар Єлисея та Мар Нарсе. Собор відбувся в Азербайджані. Ухвалені постанови були такими: 1) підтвердження рішень провінційного собору в Бет-Лапаті про заборону інцесту, багатоженства, а також необхідність призначати в одне місто лише одного єпископа; 2) про збереження віри; 3) про виправлення добрих вдах; 4) про скинення єпископів, які створюють паралельну ієрархію та про поступки та санкції щодо них; 5) про духовних осіб та про обрання єпископів, яке повністю здійснюється католикосом; 6) “Діяння”, які включають все прийняте на більш ранніх соборах.

У “Діяннях” йдеться про порядок обрання католикоса. “У разі смерті останнього ніхто не може самовільно посісти його місце. Тоді провінційні єпископи йдуть до єпископів Бет-Лапата, Перат Майшана, Арбели та Бет-Селока. Ці четверо (або хоча б троє) єпископів зі своїми єпископами в Селевкії-Ктесіфоні разом із городянами обирають людину, яка тверда у вірі, проповідує православну віру, дотримується церковних канонів, мудро керує, у всьому чиста і цнотлива. Вони інтронізують його в церкві Селевкії-Ктесифона в традиції Отців і садять його на кафолічний престол, приймаючи наше місце після нашої смерті (Мар Ава свідчить від своєї особи – прим. У. А.)” [3, с. 554]. У “Діяннях” Мар Ава ще раз засвідчив

свою поїздку в перські єпархії, щоб усунути самозваних ієрархів, відновити порядок обрання єпископів. Католикос, який отримав посвяту не в церкві Селевкії-Ктесіфона, визнається незаконним. Собор 544 р. видав 40 канонів. “Ці канони відображають законодавство Нікейського, Анкірського, Кесарійського (у Каппадокії), Неокеарійського, Гангрського, Антіохійського та Халкідонського соборів, а також інших соборів Сходу, які відбувалися в Селевкії-Ктесіфоні від часів Мар Ісака до часу Мар Ави” [3, с. 555–556].

40 правил собору 544 р. ґрунтуються на постановах Вселенських і Помісних Соборів Східної Церкви, встановлюють дисциплінарну норму для християн Ассирійської Церкви. Деякі правила, вироблені на ранніх соборах Ассирійської Церкви Сходу, були повторені, що показує необхідність знову засудити спотворену практику, що розходиться з догматами християнства або дисциплінарними засадами Візантійських правил. Деякі правила спрямовані проти усталених культурних традицій Сасанідської імперії – інцесту, викрадення дівчат із метою одруження. Собор 544 р. відбувся в період правління шахіншаха Хосрова I (12 липня 531–579 рр.), в добу економічного та політичного апогею. У 540 р. Хосров I побажав побудувати палац біля Ктесіфона, від якого до сьогодення залишилася тільки арка (TaqKisra). Саме для цього він викликав депортованих з Антіохії будівельників. Створений таким чином трудовий табір для військовополонених збудував чудове римське місто з лазнями, іподромом, церквами, яке називалося “найкраща Антіохія Хосрова”. У цій третій Антіохії (названій арабами Аль-Румійя, Al-Rumiya), як і в другій, Гондїшапурі, було введено управління за грецьким зразком. До 540 р. у Гондїшапурі були такі церкви: дві на честь сирійських святих (Мар Авраам та Бар Нахл) і дві на честь іранських святих (Міхр Бозід та Язд-і Дад), з 10, 11, 3 та 5 священниками відповідно. Християни Гондїшапура мали різні професії: начальник робітників шахіншаха, купці, голова гільдії, начальники торговців сріблом, ювеліри, бляхарі тощо. У той же час сирійські бранці (з Реш-Айни, Рас-ель-Айн) були продані гунамефталітам та перевезені до району Багіс. Туди переселяють автохтонне населення та одного представника з них представляють патріарху Мар Аві, 549 р., для єпископського посвячення. Це було вже відомо Космі Індокоплаву, який свідчив про поширення християнства серед гунів. Шахіншах, що симпатизував християнству, дозволив Ассирійській Церкві Сходу в особі її католикоса Мар Ави провести цілу низку реформ і узаконень, яких він домагався шляхом особистої християнської стійкості і наполегливості як предстоятеля Церкви, розуміючи міру своєї відповідальності. За його дії Мар Аву прозвали “Великим”. Помер Мар Ава у 552 р. Однак не всіх постанов Собору 544 р. вдалося дотриматися:

вже в 552 р. наступником Мар Ави під тиском Хосрова з порушенням процедури було поставлено католикоса Йосипа (552–567 рр.).

Література:

1. Bruns P. Aba I. // Lexikon der Antiken christlichen Literatur / von Siegm. Döpp. Freiburg-Basel-Wien. Herder. 2002. 324 s.
2. Labourt J. Lerègnede Maraba. Chosrau I et les chrétiens (540–552) // Le christianisme dans l'empire perse sous la dynastie Sassanide (224–632). Paris. 1904. 220 p.
3. Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens. 870 p.
4. Заболотный Е. А. Мар Аба I // Православная энциклопедия. Т. 43. М. 2016. 540 с.
5. Пигулевская Н. Мар Аба I. К истории культуры VI в. н. э. // “Советское востоковедение”. 1947, V, 504 с.
6. Урбина И. Ортис де. Сирийская патрология. М., 2011. 430 с.

УДК 94(32)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-346-3-10>

Яблонський В. В.

ORCID: 0000-0002-4000-8440

магістр архівознавства,

вчитель історії

Поляхівський ліцей

с. Поляхова, Хмельницька область, Україна

ДАВНЬОЄГИПЕТСЬКІ ВІЙСЬКОВІ БАЗИ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ ЗА ПРАВЛІННЯ ТУТМОСА III: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА МІСЦЕ В ЛОГІСТИЧНІЙ МЕРЕЖІ

Ключові слова: Єгипет, Близький Схід, військова база, фортеця, логістика, Тутмос III.

У часи XVIII династії воєнна політика давнього Єгипту була націлена на забезпечення перемог Єгипту, встановлення фортець або гарнізонних застав у захоплених колишніх ворожих цитаделях давало змогу укріпити свою присутність у Ханаані та інших областях. Цей процес, імовірно, започаткував Яхмос II, який в ході звільнення Єгипту від гіксосів відтіснив їх за Шарухен. Активізація воєнної політики перших фараонів XVIII династії в регіоні прямо відобразилася на розгортанні мережі